CHURCH LIFE DURING THE PHANARIOT PERIOD

Nicolae Nucă
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: The Phanariote period in the Romanian Principalities (1711-1821) was characterized by significant transformations in the religious landscape. The Phanariote rulers, appointed by the Ottoman Empire, exerted considerable influence over the Church, often intervening in its internal affairs. This intervention led to a series of reforms and regulations aimed at consolidating their control and generating revenue. The Phanariote period also witnessed efforts to reform and modernize the Church. Some rulers, recognizing the importance of the Church in society, implemented measures to improve its administration and financial management. These reforms included stricter control over the appointment of abbots, the regulation of monastic life, and the establishment of new administrative structures within monasteries. The Phanariote period left a lasting impact on the Romanian Orthodox Church. While some of the reforms introduced during this time contributed to the modernization of the Church, the interference of the Phanariote rulers in ecclesiastical matters and their exploitative practices led to a decline in the Church's autonomy and financial stability. The legacy of this period continued to influence the Church's relationship with the state and its internal organization even after the end of the Phanariote regime.

Keywords: Phanariote period, Church intervention, Ecclesiastical reforms, Monasteries, Orthodox Church, Religious taxation, Monastic life

Introducere

Perioada fanariotă poate fi considerată o etapă istorică caracterizată de o intensă opresiune și dificultăți majore pentru populația din Țările Române. Aceasta a debutat odată cu implicarea grecilor din cartierul Fanar în politica Imperiului Otoman, ceea ce a dus la o creștere rapidă a influenței acestora asupra administrației otomane. În consecință, influența externă s-a manifestat tot mai vizibil în conducerea principatelor românești prin intermediul domnitorilor fanarioți, pe o perioadă de peste un secol.

În această etapă, prezența elementelor străine în structurile de conducere ale principatelor a avut impact asupra tuturor aspectelor vieții sociale, inclusiv asupra vieții religioase. Deși organizarea Bisericii se desfășura în continuare pe baza tradițiilor, aceasta a fost supusă mai degrabă unor experimente decât unor reforme structurale autentice. Schimbările care au avut loc au păstrat, în linii mari, esența tradiției ortodoxe, însă în anumite situații acestea au generat reacții de nemulțumire justificate din partea credincioșilor.

Reformele inițiate în această perioadă s-au remarcat printr-o intervenție arbitrară a domnitorilor fanarioți în treburile Bisericii. Pentru a înțelege mai bine transformările survenite în structura și organizarea Bisericii din timpul epocii fanariote, este necesară o analiză a principalelor reforme și modificări. Această analiză include examinarea relațiilor externe ale mitropoliilor românești, noile raporturi dintre domnitori și Biserică, măsurile interne de organizare, precum alegerea și instituirea episcopilor și arhiepiscopilor titulari, numirea clerului parohial, reglementările referitoare la mănăstiri și călugări, precum și formarea personalului clerical și administrativ. De asemenea, sunt de interes instanțele bisericești, gestionarea averilor eparhiale, ale mănăstirilor și bisericilor ctitorite, precum și administrarea bunurilor bisericești închinate, alături de alte aspecte relevante ale epocii.

I. Relaţia dintre Stat şi Biserică

Începând cu prima decadă a secolului al XVIII-lea, domnitorii români și-au pierdut autonomia semnificativă, fiind numiți direct de către autoritatea suzerană otomană. În acest context, din dorința de a-și consolida controlul și a-și proteja interesele, Imperiul Otoman a înlocuit domnitorii locali cu cei proveniți din mediul fanariot.

Pe parcursul acestei „epoci fanariote", marcate de corupție și abuzuri, în Țara Românească s-au succedat 40 de domnii, iar în Moldova 36. Schimbările frecvente la conducerea principatelor au amplificat dificultățile sociale, accentuând exploatarea populației și deteriorarea condițiilor de viață. Perioada 1714–1821 a fost caracterizată de intensificarea exploatării feudale și de adâncirea stării de asuprire a locuitorilor. În acest context, episcopul Ghenadie al Râmnicului descria plastic situația astfel: „Țara, împreună cu locuitorii ei, ajunsese o mare moșie care era în întregime arendată la Constantinopol pe termene scurte domnitorilor fanarioți; iar aceștia o predau spre exploatare oamenilor veniți cu ei, care, prin comportamentul lor, au primit numele de lipitorile satelor"[1].

Fanarioții au administrat principatele într-un mod lipsit de milă, jefuind resursele pentru a putea, pe de o parte, să achite dările impuse de otomani și, pe de altă parte, să acumuleze fonduri necesare pentru a-și răscumpăra pozițiile în cazul unei eventuale destituiri de către Poartă.

Aceleași practici de exploatare s-au extins și asupra domeniului religios. Deși se prezentau ca apărători ai credinței creștine, dorința lor necontrolată de îmbogățire i-a determinat să încalce frecvent normele religioase. Lăcașurile de cult mai bogate, care constituiau surse importante de venituri, au fost adesea ținta acestor abuzuri. Spre exemplu, domnitorul Mihail Șuțu a amanetat biserica din Herța, împreună cu toate proprietățile sale, unui negustor armean, Hogea Bogoz Apiczode, pentru o datorie de 30.000 de lei, iar acesta a încercat ulterior să o vândă Sultanului pentru a-și recupera banii. Mai târziu, aceeași biserică a fost amanetată unui negustor austriac, Eostatie Peliu Pencovici, pentru 20.000 de lei. În final, domnitorul Alexandru Moruzi, considerând această practică ca fiind neortodoxă și nedemnă, a intervenit pentru a redobândi biserica, alocând-o Sfântului Spiridon, care a plătit împreună cu domnitorul suma necesară pentru eliberarea acesteia din datorii.

Aceste episoade ilustrează nu doar corupția și abuzurile epocii, ci și tensiunile dintre fanarioți și valorile religioase tradiționale ale principatelor[2].

Influențele asupra Bisericii din Țara Românească și Moldova se exercitau în mod direct și din Fanar, prin intermediul domnitorilor. Patriarhia de Constantinopol nu vedea cu ochi buni independența tradițională a Bisericilor din cele două principate, care, până la acel moment, nu erau subordonate niciunei autorități ecleziastice externe. Patriarhia avea intenția de a subordona aceste Biserici, cu scopul de a trimite propriii reprezentanți pentru administrarea lor, urmând modelul aplicat în cazul Bisericilor Ohridei, Târnovului și Ipeculuі.

Această încercare de aservire a provocat rezistență din partea populației ortodoxe din Moldova, care era hotărâtă să apere independența bisericească. Un exemplu notabil al opoziției a fost Sinodul de la Iași, care a reafirmat autonomia Bisericii și a condamnat influențele externe și practicile contrare canoanelor. Totuși, aceste încercări de subordonare au continuat, culminând cu un episod din 1786, la moartea mitropolitului Gavriil Callimachi. Patriarhia a încercat să numească un ierarh străin, Iacob, ca mitropolit al Moldovei, însă această inițiativă a fost respinsă de domnitorul Mavrocordat, forțat de Divan să respecte

[1] Pr. Ieremia Hagiu, *Biserica Romînă in Epoca Fanarioţilor,* Bucureşti, 1898, p. 14; Șerban Papacostea, *Românii în secolul al XVIII-lea: Între Europa și Imperiul* Otoman, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2000

[2] Theodor Codrescu, *Uricariu,* vol. VII, Tipo Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1886, pp. 37-39

hotărârile sinodale care interziceau numirea de străini în funcții ecleziastice. În cele din urmă, scaunul mitropolitan a fost ocupat de episcopul de Roman, Leon[3].

Pe lângă amestecul Patriarhiei de Constantinopol, domnitorii fanarioți au avut, de asemenea, o influență semnificativă asupra treburilor Bisericii, deseori încălcând normele canonice. Această situație poate fi înțeleasă în contextul organizării statului bizantin, model adoptat și de principatele românești. După cum în Bizanț, împărații, începând cu Fotie, își asumaseră atribuții sacerdotale și subordonaseră Biserica statului, tot astfel domnitorii români au exercitat un control semnificativ asupra mitropoliilor din Muntenia și Moldova.

Exemple relevante ale acestei intervenții se găsesc în actele domnitorilor fanarioți de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Domnitorii acționau uneori asemenea unor „Pontifex Maximus", emițând ordine directe în chestiuni religioase. Un caz concret îl reprezintă decretul emis de Mihail Sturza la 25 august 1785, referitor la ritualul botezului, prin care li se ordona protopopilor, „în numele Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit", să respecte anumite reguli impuse de autoritatea domnitorului. Acest exemplu reflectă clar amestecul profund al autorităților laice în treburile Bisericii, continuând modelul de interferență practicat în epoca bizantină[4].

Abuzurile și imixtiunile domnitorilor fanarioți în treburile bisericești sunt bine documentate, iar exemplele sunt numeroase. Cu toate acestea, în ciuda aspectelor negative care au caracterizat această perioadă, există câțiva domnitori fanarioți, precum Constantin Mavrocordat, Alexandru Ipsilanti, Grigore Ghica, Alexandru Moruzi, Mihail Șuțu și Nicolae Mavrogheni, care s-au remarcat prin inițiative menite să contribuie la bunăstarea și dezvoltarea principatelor. Acești domnitori și-au legat numele de reforme și reglementări cu un impact pozitiv asupra societății[5].

Constantin Mavrocordat, în mod special, a avut ca obiectiv o reorganizare profundă a vieții de stat. Reformele sale, care au influențat aproape toate domeniile de activitate, inclusiv cel bisericesc, reprezintă un moment de referință în evoluția istorică a principatelor române. Acestea anunțau, în mod indirect, viitoarele prevederi ale Regulamentului Organic. De fapt, reformele lui Mavrocordat pot fi considerate un precursor al acestui regulament, având ca scop unificarea și modernizarea administrației ambelor principate[6].

După semnarea Tratatului de la Kuciuk-Kainargi (1774), sub influența crescândă a Rusiei, au fost adoptate măsuri care au limitat treptat prerogativele fanarioților în Țările Române. Aceste schimbări au culminat cu evenimentele din 1821, un an revoluționar care a deschis calea către restaurarea domniilor pământene. Acest proces a fost strâns legat de lupta împotriva grecizării vieții bisericești, un efort orientat spre promovarea ierarhilor români și păstrarea independenței spirituale și culturale. Aspirațiile către independență, atât în plan bisericesc, cât și politic, au reflectat dorința profundă a poporului român de a-și recâștiga autonomia și identitatea.

II. Conducerea internă a Bisericii

La preluarea conducerei statale de către domnitorii fanarioți în Țările Române, aceștia au găsit, pe lângă o organizare bine definită a vieții de stat, și instituții bisericești consolidate,

[3] Melchisedec Ștefănescu, *Cronica Romanului şi a Episcopiei de Roman,* Bucureşti, 1875

[4] Vasile Alexandrescu Urechia, *Istoria Românilor,* Tipografia şi Fonderia de Litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1900, p. 368; Mihai Țipău, *Domnii fanarioți în Țările Române 1711-1821: mică enciclopedie*, Editura Omonia, București, 2014

[5] Ilie Minea, *«Reforma» lui Constantin Vodă Mavrocordat,* Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1927 ; Dionisie Fotino, *Istoria Generală a Daciei,* trad. George Sion, t. III, Bucureşti, 1859, pp. 204-205

[6] Ilie Minea, *op. cit.,* p. 29; Toader Nicoară, *Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne 1600-1830*, vol. II, Editura Accent, 2005, p. 73

cu statut de mitropolii, care funcționau pe baza unor rânduieli canonice tradiționale. Administrația internă a Bisericii era coordonată de o autoritate legislativă supremă, cunoscută sub numele de „Adunarea Obștească” sau Sobor. Această Adunare includea domnitorul, consiliul său administrativ, mitropolitul, episcopii și egumenii principalelor mănăstiri, fiind convocată rar.

Un exemplu semnificativ al funcționării Adunării Obștești îl reprezintă reuniunea din 1747, convocată de Constantin Mavrocordat pentru a decide asupra desființării „rumâniei” (șerbiei) pentru toți locuitorii supuși acestui statut, conform unei „Cărți a Adunării Obștești” întărită în 1746. Printre atribuțiile Adunării se numărau adoptarea de legi și judecarea cazurilor grave implicând membri de rang înalt din cler sau boieri. De asemenea, mitropolitul și episcopii participau frecvent la întrunirile Sfatului Domnesc sau Divanului, așa cum reiese din numeroase hrisoave ale epocii. În schimb, Sinodul bisericesc era convocat foarte rar, deoarece domnitorul lucra direct cu mitropolitul în problemele administrative ale Bisericii. Legătura dintre mitropolit, episcopi și clerul parohial era menținută de protopopi, care aveau rolul de a colecta taxele bisericești și de a judeca anumite cauze spirituale în primă instanță[7].

O formă incipientă de tribunal bisericesc, asemănătoare unei „dicasterii”, este menționată într-un hrisov din 1742 al domnitorului Mihail Racoviță. Deși la început nu avea o denumire precisă, această instanță a evoluat pe parcursul secolului al XVIII-lea, odată cu creșterea imixtiunii domnitorilor fanarioți în problemele Bisericii. Influența acestora era deosebit de vizibilă în cazurile ce implicau preoți sau în procesele matrimoniale. Apariția unei astfel de instanțe a fost o consecință firească a reacției populației locale împotriva intervențiilor excesive ale domnitorilor în treburile bisericești.

Începând cu 1808, în contextul numirii mitropolitului Gavril Bănulescu-Bodoni ca exarh al Sinodului rusesc pentru Țările Române, a fost instituită la Iași o „Consistorie Duhovnicească”. Această instituție, organizată pe baze mai moderne, a continuat să funcționeze și după încetarea jurisdicției exarhale, urmând tradițiile locale până la implementarea Regulamentului Organic[8].

Pe lângă structurile tradiționale de conducere bisericească, în această perioadă au fost introduse și legi grecești, precum „Manualul lui Mihail Fotinopulos”, care avea unele prevederi aplicabile vieții bisericești. Totuși, unele dintre aceste reglementări erau în contradicție cu „obiceiul pământului” și cu normele seculare care ghidau organizarea Bisericii, generând tensiuni și dificultăți în aplicare.

În tradiția românească, procesul de alegere a arhiereilor s-a bazat pe un obicei vechi care implica atât domnitorul, cât și Adunarea Obștească, formată din reprezentanți ai clerului și ai laicilor. Această practică prevedea formal aprobarea Patriarhiei de Constantinopol pentru alegerea mitropoliților din Țara Românească și Moldova, păstrând astfel o relație protocolară cu autoritatea ecleziastică externă[9].

Un exemplu relevant este alegerea lui Nichifor ca Mitropolit al Moldovei în 1739 sau 1740, realizată de un sobor bisericesc și politic al țării. Soborul a stabilit ca, după Nichifor, să nu mai fie numit niciun ierarh străin, reafirmând tradiția independenței bisericești locale. În timpul celei de-a doua domnii a lui Constantin Mavrocordat în Moldova (1741–1743), acesta a reglementat prin reforme alegerea episcopilor și mitropoliților, introducând votul în cadrul sinodului episcopal. Astfel, s-a diminuat influența excesivă a domnitorului și boierilor în numirea ierarhilor[10].

---

[7] Ilie Minea, *op. cit.,* p. 30 ; A se vedea “Cartea Obșteștei Adunări din București, din 1746” în *Magazin Istoric pentru Dacia,* t. II, 1846, pp. 284-287

[8] Melchisedec Ștefănescu, *Cronica Huşilor,* Bucuresti 1869, p. 172

[9] Ion Peretz, *Curs de Istoria Dreptului Român,* vol. II, Tipografia Carageale, București, 1931, p. 2

[10] Theodor Codrescu, *Uricariu,* vol. XV, Tipo Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1889, pp. 238-243; Ion Țurcanu, *Istoria românilor: Cu o privire mai largă asupra culturii*, Editura Istros, Braila, 2007, p. 89

Un hrisov din 1742 atestă că episcopul Ierotei a fost ales „pe pravilă cu sorțu” de un sobor format din episcopi și arhierei locali. Alegerea sa a fost urmată de hirotonirea în rang mitropolitan, eliminând practica numirii directe de către domnitor. Totuși, influența domnitorului nu a dispărut complet; întrunirile pentru alegerea ierarhilor aveau loc cu „blagoslovenia” acestuia, iar uneori la curtea domnească, nu la Mitropolie, cum era tradițional[11].

Tradițiile locale au fost respectate și la alegerea succesorului lui Nichifor, Iacob Putneanul, proces coordonat de un sobor mixt format din arhierei, egumeni, clerici și boieri. Sinodul din Iași din 1752, prezidat de Iacob Putneanul, a reafirmat această practică, stabilind că „obiceiul țării” trebuie urmat, implicând atât soborul bisericesc, cât și cel politic[12].

Un document din 1762, redactat din porunca domnitorului Ion Grigore Callimachi, descrie detaliat procedura de alegere a mitropoliților și episcopilor. Alegerea episcopilor era realizată de un sobor mixt, iar, în cazul vacantării unui scaun mitropolitan, soborul propunea candidați dintre episcopii existenți. Pentru scaunele episcopale, candidații erau aleși dintre egumenii mănăstirilor importante. După alegerea propriu-zisă, urma ipopsifierea – un act formal canonic realizat exclusiv de arhierei.

Pe lângă episcopii activi, în Țările Române existau și arhierei titulari, proveniți din eparhii pierdute în favoarea Imperiului Otoman. Aceștia primeau titluri onorifice de mitropoliți sau episcopi și activau în cadrul mitropoliilor sau ca egumeni în mănăstirile închinate. Numărul arhiereilor titulari a crescut considerabil în epoca fanariotă, ca rezultat al implicării domnitorilor în treburile bisericești. Această practică, însă, era considerată necanonică, întrucât regulile bisericești prevedeau ca episcopul să fie hirotonit pentru o eparhie specifică.

Procedura de alegere și instituire a arhiereilor în Țările Române s-a format treptat, pe baza practicilor tradiționale, fiind consfințită în formă legală abia în secolul al XIX-lea prin *Regulamentul Organic*. Acesta a formalizat procesul de selecție a ierarhilor, stabilind o bază juridică pentru vechile rânduieli canonice și politice care guvernaseră până atunci alegerile bisericești.

III. Reformele privind administrarea mănăstirilor

În perioada fanariotă, mănăstirile au avut un rol semnificativ alături de ierarhia bisericească în viața religioasă și socială a Țărilor Române. Deținând o treime din veniturile țării, mănăstirile au atras atenția domnitorilor fanarioți și a altor elemente influente, care au încercat să profite de resursele lor în beneficiul propriu. Mănăstirile erau împărțite în două categorii: cele libere (pământene), existente din vechime, și cele închinate, aflate sub controlul mănăstirilor din străinătate, în special din Imperiul Otoman.

O imagine clară a stării precare a mănăstirilor din Moldova la începutul secolului al XVIII-lea este oferită de un hrisov emis la 30 iunie 1700 de domnitorul Antioh Cantemir. Acesta constata că mănăstirile și bisericile sufereau pierderi considerabile de odoare, veșminte și alimente, veniturile lor fiind acaparate de străini, iar egumenii și călugării, în colaborare cu aceștia, contribuiau la deteriorarea situației. Antioh Cantemir a luat măsuri pentru remedierea acestei stări de lucruri, dispunând ca mitropolitul Sava să efectueze o inspecție generală a mănăstirilor și schiturilor, să inventarieze bunurile acestora și să ia măsuri disciplinare împotriva administratorilor corupți, care riscau sancțiuni severe, inclusiv ocna[13].

[11] Pr. Dr. Liviu Stan, *Mirenii in Biserică,* Sibiu, 1939, p. 549
[12] *Ibidem,* p. 551
[13] D. Furtună, *Preoţimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală şi materială,* Editura Neamul Romanesc, Vălenii de Munte, 1915, p. 192

Această perioadă de declin a mănăstirilor a condus la implementarea unei serii de reforme menite să restabilească ordinea și disciplina. Una dintre cele mai importante inițiative în acest sens a fost realizată de domnitorul Nicolae Mavrocordat, care, în perioada 1711–1716, a impus un control mai strict asupra egumenilor. Egumenii erau obligați să dea socoteală pentru toate veniturile și cheltuielile mănăstirilor pe care le administrau. În 1715, Mavrocordat a stabilit o primă reformă pentru mănăstirile moldovenești, iar printr-un hrisov emis la 7 noiembrie 1733, a dispus scutirea acestora de anumite dări, cu sprijinul mitropolitului Antonie și al episcopilor Atanasie al Romanului, Misail al Rădăuților și Ghedeon al Hușilor, alături de boierii țării.

Una dintre principalele măsuri ale reformei a fost impunerea unui control mai riguros asupra numirii egumenilor. Aceștia nu puteau fi schimbați fără aprobarea domnitorului, iar alegerea lor trebuia să fie realizată de mitropolit și de sobor, dar confirmată prin înmânarea unui toiag din partea domnitorului. Egumenii erau obligați să prezinte anual un raport detaliat asupra veniturilor și cheltuielilor mănăstirilor, la Bobotează, în fața unui delegat desemnat de domnitor. Cei care administrau eficient erau menținuți în funcție, în timp ce egumenii care se dovedeau incompetenți sau păguboși pentru mănăstiri erau destituiți și sancționați[14].

Pentru a asigura stabilitatea administrativă, s-a stabilit ca egumenii să fie aleși dintre călugării aparținând mănăstirilor respective, eliminând practica numirii acestora din alte mănăstiri. Această măsură avea scopul de a încuraja loialitatea și implicarea călugărilor în bunul mers al instituțiilor de care aparțineau.

În 1741, Nicolae Mavrocordat a emis un așezământ pentru Moldova, care introducea reguli stricte privind viața monahală. Acesta prevedea că monahii trebuiau să locuiască exclusiv în incinta mănăstirilor și nu în case particulare sau alte locuri. Admiterea în rândul călugărilor era condiționată de aprobarea mitropolitului, subliniindu-se că cei care își dedicau viața rugăciunii nu ar trebui să se ocupe de activități lumești precum creșterea vitelor, apicultura sau păstoritul.

De asemenea, reglementările abordau și procedura de alegere a egumenilor, stabilind că aceștia erau numiți pe viață, cu posibilitatea de a fi înlăturați doar în cazul unor abateri grave, confirmate în scris în urma unei investigații. Alegerea egumenului se făcea de către călugării din mănăstire, dar dacă nu exista un candidat calificat din interiorul comunității, se permitea selectarea unui egumen din afara acesteia. Egumenul era obligat să prezinte periodic un raport scris despre veniturile și cheltuielile mănăstirii, care trebuia să fie aprobat și semnat de soborul mănăstirii.

În Țara Românească, domnitorul Alexandru Ipsilanti (1774–1782) a luat măsuri pentru gestionarea responsabilă a finanțelor mănăstirilor, interzicând contractarea de împrumuturi fără acordul comunității („zapis al obștei”) și aprobarea arhiereului. Decizia a fost motivată de consecințele nefaste ale împrumuturilor necontrolate din trecut, care împovăruseră mănăstirile cu datorii mari[15].

Printr-un hrisov din 1777, Ipsilanti a reglementat și deplasările călugărilor în afara mănăstirilor. Acestea erau permise doar pe baza unei adeverințe eliberate de proestosul mănăstirii, care menționa locul de destinație, data plecării și data întoarcerii. Scopul acestei măsuri era de a preveni comportamentele inadecvate sau rătăcirea monahilor, care ar fi putut compromite imaginea Bisericii. Călugării prinși încălcând aceste reguli erau reținuți și supuși cercetării. De asemenea, un călugăr care și-a făcut jurămintele într-o mănăstire nu avea permisiunea de a se muta în alta.

[14] Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Romîneşti,* vol. II, Editura Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1932, p. 280; Constantin Giurescu, *Istoria Românilor: Din cele mai vechi timpuri și până la moartea lui Alexandru Ioan Cuza*, vol. II, Editura All, București, 1998

[15] Vasile Alexandrescu Urechia,*op.cit.*, p. 52

O altă inovație a acestui hrisov a fost introducerea unor noi funcții administrative în mănăstiri: proestosul (lider administrativ), chinoviarul (responsabil cu disciplina în obște) și iconomul (responsabil financiar). Aceste funcții contribuiau la o mai bună organizare a vieții monahale și la o administrare eficientă a resurselor mănăstirești.

Aceste reglementări adoptate în Moldova și Țara Românească în timpul domniilor fanariote reflectă preocuparea autorităților pentru disciplinarea vieții monahale, limitarea influențelor lumești și asigurarea unei gestionări transparente și responsabile a mănăstirilor. Reformele urmăreau să restabilească ordinea și să întărească prestigiul instituțiilor monahale, subliniind rolul acestora în menținerea valorilor spirituale și morale.

Concluzii

Evaluând transformările care au avut loc în domeniul politicii ecleziastice în perioada domniilor fanariote, se constată, în general, o tendință de exploatare manifestată de majoritatea conducătorilor fanarioți, care a generat prejudicii semnificative pentru viața bisericească din Țările Române. În această epocă, mitropoliile din Țara Românească și Moldova s-au confruntat cu dificultăți în menținerea libertăților și drepturilor lor tradiționale, care garantau o cvasi-autocefalie.

Cu toate acestea, legăturile strânse cu Biserica Rusă au oferit sprijin Bisericii Ortodoxe Române pentru a depăși obstacolele și încercările vremurilor. Mentalitatea și directivele aduse de ierarhii impuși de fanarioți au favorizat, adesea, intervenția conducătorilor în treburile ecleziastice, afectând astfel elementele autohtone ale Bisericii.

Deși unii domnitori fanarioți au încercat să adopte o atitudine mai favorabilă, promovând progresul cultural sau administrativ, iar fidelitatea lor față de ortodoxie a susținut lupta împotriva influențelor eterodoxe, contribuțiile lor pozitive au fost insuficiente pentru a compensa pierderile materiale semnificative suportate de așezămintele bisericești, împreună cu întreaga societate.

Abuzurile legate de bunurile închinate așezămintelor externe, denumite „locuri sfinte", au reprezentat doar o parte a acestor pierderi. În plus, implicarea călugărilor din „locurile sfinte" în viața internă a Bisericii Ortodoxe Române a generat reacții ferme și pe deplin justificate.

În ceea ce privește organizarea vieții bisericești și dezvoltarea sistemului educațional pentru pregătirea personalului clerical, au fost adoptate numeroase reglementări, iar instituțiile de învățământ fondate în această perioadă au început să își îndeplinească pe deplin rolul de slujire a intereselor bisericești românești abia după revoluția din 1821.

Studierea și evaluarea reformelor și organizării bisericești din epoca fanariotă oferă o perspectivă clară asupra unei perioade tumultuoase din istoria Țărilor Române și asupra direcției pe care viața bisericească a urmat-o după anul 1821.

BIBLIOGRAPHY

1. "Cartea Obşteştei Adunări din Bucureşti, din 1746" în *Magazin Istoric pentru Dacia,* t. II, 1846
2. Codrescu, Theodor, *Uricariu,* vol. VII, Tipo Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1886
3. Codrescu, Theodor, *Uricariu,* vol. XV, Tipo Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1889
4. Fotino, Dionisie, *Istoria Generală a Daciei,* trad. George Sion, t. III, Bucureşti, 1859

5. Furtună, D., *Preoţimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală şi materială,* Editura Neamul Romanesc, Vălenii de Munte, 1915
6. Giurescu, Constantin, *Istoria Românilor: Din cele mai vechi timpuri și până la moartea lui Alexandru Ioan Cuza*, vol. II, Editura All, București, 1998
7. Hagiu, Pr. Ieremia , *Biserica Romină in Epoca Fanarioţilor,* Bucureşti, 1898
8. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Romîneşti,* vol. II, Editura Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1932
9. Minea, Ilie, *«Reforma» lui Constantin Vodă Mavrocordat,* Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1927
10. Nicoară, Toader, *Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne 1600-1830*, vol. II, Editura Accent, 2005
11. Papacostea, Șerban, *Românii în secolul al XVIII-lea: Între Europa și Imperiul* Otoman, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2000
12. Peretz, Ion, *Curs de Istoria Dreptului Român,* vol. II, Tipografia Carageale, Bucureşti, 1931
13. Stan, Pr. Dr. Liviu, *Mirenii in Biserică,* Sibiu, 1939
14. Ștefănescu, Melchisedec , *Cronica Huşilor,* Bucuresti 1869
15. Ștefănescu, Melchisedec, *Cronica Romanului şi a Episcopiei de Roman,* Bucureşti, 1875
16. Țipău, Mihai, *Domnii fanarioți în Țările Române 1711-1821: mică enciclopedie*, Editura Omonia, București, 2014
17. Țurcanu, Ion, *Istoria românilor: Cu o privire mai largă asupra culturii*, Editura Istros, Braila, 2007
18. Urechia, Vasile Alexandrescu, *Istoria Românilor,* Tipografia şi Fonderia de Litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1900